

afvallen van de boom. Dan, maar ook eerst dán, is het uur zijner volledige *autonomie* geslagen, dan is onze tijd voorbij, onze taak volbracht, dan hebben wij vervuld een plicht, een zending.¹

Het SDAP-congres kwam er niet aan toe, van Kols ontwerpprogram te behandelen, wèl werd de kern er uit overgenomen in het verkiezings-program waarin de 'ontwikkeling van het koloniaal beheer in de richting van het zelfbestuur der koloniën' als punt werd opgenomen.

De verkiezingen van 1901 leidden tot de vorming van het kabinet-Kuyper en het waren de gedachtingen van de grote anti-revolutionaire voorman die men aantrof in wat door het belangrijkste zinsdeel wellicht de meest opmerkelijke paragraaf uit alle Nederlandse Troonredes is geweest; die paragraaf luidde:

'Als Christelijke mogendheid is Nederland verplicht, in de Indische archipel de rechtspositie der inlandse Christenen beter te regelen, aan de Christelijke zending op vaster voet steun te verlenen en geheel het regeringsbeleid te doordringen van het besef dat Nederland tegenover de bevolking dezer gewesten een zedelijke roeping heeft te vervullen. In verband hiermee trekt de mindere welvaart der inlandse bevolking op Java mijn bijzondere aandacht. Ik wens naar de bijzondere oorzaken hiervan een onderzoek in te stellen. Aan de bepalingen ter bescherming van de onder contract werkende koelies zal gestrengelijk de hand worden gehouden. Naar decentralisatie van bestuur zal gestreefd worden. De toestand op het noordelijk gedeelte van Sumatra zal, naar ik vertrouw, bij handhaving van het thans gevolgde stelsel tot algehele pacificatie leiden.'

Afgezien van enkele aan de actualiteit ontleende punten (de armoede op Java, de positie van de onder poenale sanctie staande koelies en de operaties van van Heutsz' troepen in Atjeh), werden in de paragraaf denkbeelden herhaald die Kuyper als hoofdredacteur van het dagblad *De Standaard* van het begin van de jaren '70 af had verkondigd. In zijn eerste hoofdartikel had hij al getoond tegen het 'ellendig koloniaal beheer in het verleden'² en vooral ook tegen de mate waarin het gouvernement, om onrust te voorkomen, de zending steeds had tegengewerkt (wij komen hierop terug in hoofdstuk 6); de expedities naar Atjeh had hij veroordeeld en in het beginselprogramma dat hij aan het eind van de jaren '70 voor de Anti-Revolutionaire Partij had opgesteld, had hij geschreven:

¹ Aangehaald in *Geld en geweten*, dl. I, p. 213. ² Aangehaald in B. J. Brouwer: *De houding van Idenburg en Colijn tegenover de Indonesische beweging* (1958), p. 5.